

תמונת החוסן הלאומי בישראל – שנה למלחמת חרבות ברזל

ענת שפירא ורבקה מלר*

סקרי דעת קהל שערך המכון למחקרי ביטחון לאומי במהלך מלחמת חרבות ברזל חושפים תמונה מדאיגה של החוסן הלאומי בישראל במלאת שנה למלחמה. מהסקרים (האחרון שאליו מתייחס מאמר זה נערך ב־10-13 באוקטובר 2024) עולה כי היבטים המוכרים כמעצבי חוסן, ובכללם אמון, סולידריות חברתית, אופטימיות ותקווה, שגרה אישית ורציפות תפקודית וכן לגיטימציה בינלאומית מצביעים ברובם על נסיגה בחוסן הלאומי. אף שקיימים עדיין מספר סממנים מעודדים, הרי התמשכות המלחמה, הספקות הגוברים לגבי התנהלותה ועתידה והשיח הפוליטי המקטב הובילו לפגיעה משמעותית בחוסנה הלאומי של מדינת ישראל. אף כי התעצמות הלחימה בזירת צפון הובילה לעלייה (זמנית?) בחלק מהמדדים הבוחנים את החוסן, התבוננות כוללת מתחילת המלחמה ובמהלך השנה הראשונה להתנהלותה מצביעה על מגמת ירידה מדאיגה במדדים השונים. נוכח מרכזיותו של החוסן כגורם מנבא לתהליך השיקום וההתאוששות, פגיעה זו צריכה להוות תמרור אזהרה בזהירות.

אמון

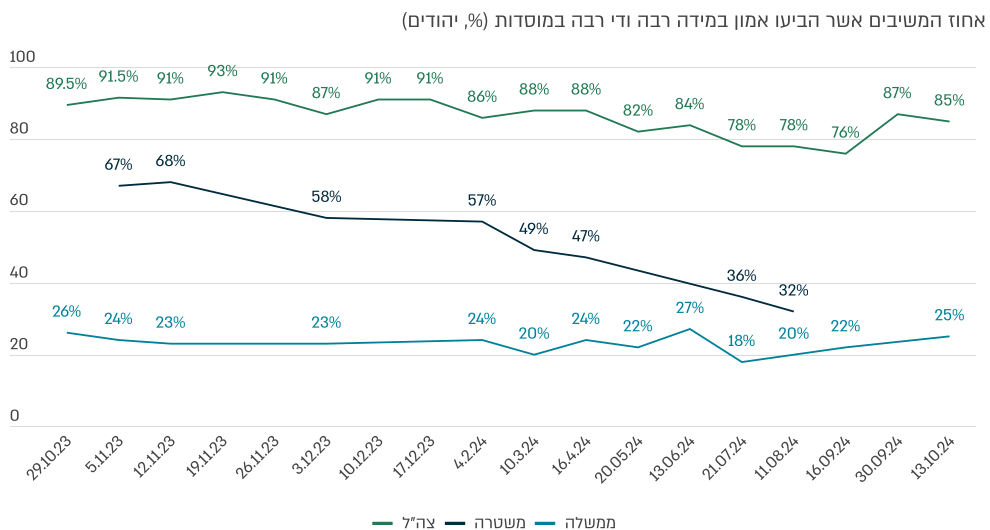
בסקרים נבחן האמון שרוחש הציבור לצבא, למשטרה ולממשלת ישראל, ולעומדים בראשם. הציבור ממשיך להביע אמון רב מאוד בצה"ל. בתחילת המלחמה, כולל בחודשי הלחימה העצימים ברצועת עזה, רמת האמון בצה"ל מצד כ־90 אחוזים מהציבור הייתה גבוהה מאוד. השיעור הגבוה מאוד, למרות הכישלונות המדהדים של צה"ל ב־7 אוקטובר, מוסבר בעיקר בשל התופעה המוכרת של "התכנסות סביב הדגל" והתייחסות לצה"ל כאל "צבא העם", המבטאת את הזיקה הרגשית של הציבור אליו. בחודשים שלאחר מכן הסתמנה מגמת ירידה באמון בצה"ל, אך 76 אחוזים מהציבור עדיין הביעו אמון רב בצה"ל באמצע ספטמבר 2024 (ראו תרשים 1). באוקטובר 2024, עם ההצלחות הצבאיות מול חזבאללה, ניכרה עלייה בשיעור המביעים אמון רב בצה"ל.

שיעור המביעים אמון רב ברמטכ"ל ובדרג הפיקוד הבכיר של צה"ל דומה למגמות שלעיל – ירידה מהשיעור הראשוני הגבוה מאוד של אמון ככל שהמלחמה נמשכת. אף ששיעור המשיבים שהביעו אמון רב ברמטכ"ל עלה בעקבות התעצמות הלחימה בצפון

* ענת שפירא היא חוקרת במכון למחקרי ביטחון לאומי.
רבקה מלר היא אנליסטית במרכז הנתונים של המכון למחקרי ביטחון לאומי.

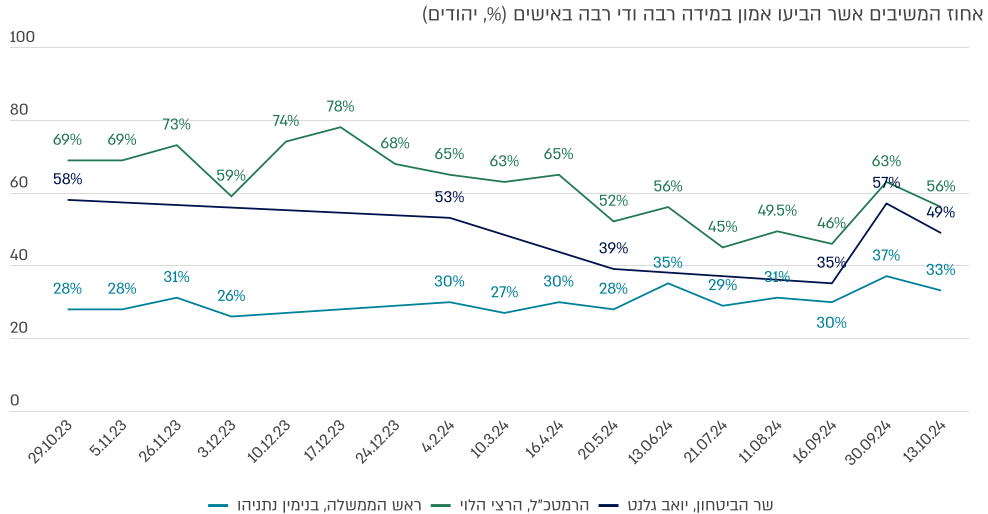
בחודש אוקטובר 2024, הוא עדיין נמוך מאוד מהשיא שלו בשלב השני של הלחימה בעזה (ראו תרשים 2). שיעור המביעים אמון רב בפיקוד הבכיר של צה"ל ירד אף הוא באופן ניכר במהלך הלחימה (ראו תרשים 3). נתונים אלו מחזקים את הסברה כי שיעור המביעים אמון רב בצה"ל נובע בעיקר מן הזיקה הרגשית של הציבור לצה"ל כמגן העם, להבדיל מהתייחסותו לרמטכ"ל או לדרג הפיקוד הבכיר. [בסקר שהתקיים](#) ב-10-13 באוקטובר 2024, בתשובה לשאלה "בחלוף שנה למלחמה, האם חל או לא חל שינוי באמון שלך בצה"ל?" ציינו רק 20 אחוזים מן המשיבים היהודים כי האמון שלהם בצה"ל פחת, בעוד 42 אחוזים השיבו כי האמון שלהם בצה"ל לא השתנה. 34 אחוזים השיבו שהאמון שלהם בצה"ל גבר.

תרשים 1: אמון רב במוסדות (באחוזים, יהודים בלבד) – המגמה עד סקר חרבות ברזל אוקטובר 2024

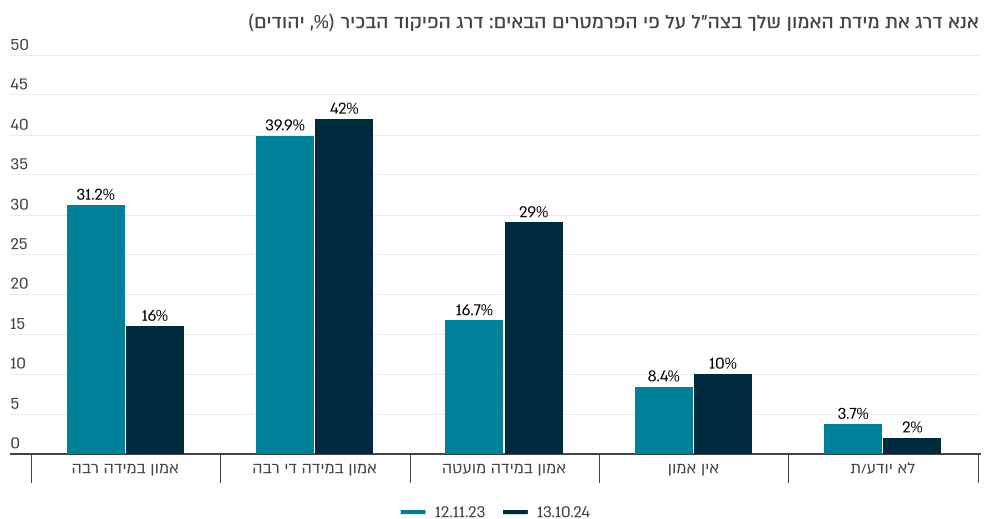
מקור: ממצאי סקר חרבות ברזל – אוקטובר 2024

תרשים 2: אמון רב באישים (באחוזים, יהודים בלבד) – המגמה עד סקר חרבות ברזל אוקטובר 2024

מקור: ממצאי סקר חרבות ברזל – אוקטובר 2024

תרשים 3: אמון בדרג הפיקוד הבכיר (באחוזים, יהודים בלבד) – לפי סקר חרבות ברזל אוקטובר 2024

לעומת זאת, תמונת המצב לגבי מוסדות ממשלתיים אחרים שלילית בעליל ומדאיגה. כך למשל, אמון הציבור במשטרת ישראל מצוי בירידה עקבית. בעוד שבתחילת המלחמה עמד שיעור המשיבים היהודים שהביעו אמון רב במשטרה על כ־68 אחוזים, בחודש אוגוסט 2024 הוא עמד על 32 אחוזים בלבד (ראו תרשים 1). הסבר אפשרי לירידה זו טמון בהתרחקות ממתקפת ה־7 באוקטובר ובחזרה לתפקוד שגרתי ובלתי מוערך של משטרת ישראל באירועי פנים מאתגרים. ב־7 באוקטובר הפגינו כוחות משטרה בחזית הדרום תפקוד הרואי ואף זכו לסיקור תקשורתי נרחב, דבר שהוביל לעלייה ניכרת באמון במשטרה, הרבה יותר מבעיות שגרה. מנגד, החזרה לתפקוד שגרתי של משטרת ישראל, הכוללת בין היתר התנהלות מול המעורבים בהפגנות ובמחאות שזוכה לסיקור תקשורתי שלילי, לצד העלייה בהיקף הפיגועים בתוך שטח מדינת ישראל, מובילה לירידה בהערכת הציבור כלפי המשטרה.

רמת האמון הציבורי הנמוכה מאוד בממשלה ובעומד בראשה מהווה סממן מדאיג ומעכב חוסן במיוחד. נתוני הסקרים מצביעים על שיעור נמוך מאוד ויציב, הנע בין 20 ל־28 אחוזים בלבד, של משיבים יהודים המביעים אמון רב בממשלה לאורך המלחמה (ראו תרשים 1). גם שיעור המשיבים היהודים שהביעו אמון רב בראש הממשלה נמוך ויציב לאורך מרבית המלחמה, ונע בין 26 ל־37 אחוזים בלבד. נתון השיא נרשם עם התעצמות הלחימה בצפון, אך גם הוא לא נותר על כנו לאורך זמן (ראו תרשים 2). יתר על כן, כאשר שאלנו בסקר שהתקיים ב־10-13 באוקטובר 2024, "בחלוף שנה למלחמת חרבות ברזל, האם חל או לא חל שינוי באמון שלך בממשלת ישראל?", השיבו 60 אחוזים מן המשיבים היהודים כי האמון שלהם בממשלה פחת, 25 אחוזים השיבו כי האמון שלהם בממשלה לא השתנה ורק 13 אחוזים השיבו כי האמון שלהם בממשלה גבר.

בקרב המגזר הערבי רמות האמון נמוכות אף יותר. בסקר אוקטובר 2024 הביעו 34 אחוזים מן הנשאלים הערבים אמון רב בצה"ל, לעומת 47 אחוזים בסקר אפריל. בסקר אוגוסט הביעו תשעה אחוזים מן הנשאלים הערבים אמון רב במשטרה, לעומת 19 אחוזים בסקר אפריל. בסקר אוקטובר רק שבעה אחוזים מן הנשאלים הערבים הביעו אמון רב בממשלה, לעומת 27 אחוזים מהנשאלים שהביעו אמון כזה בסקר אפריל.

נוכח מרכזיותו של האמון במוסדות המדינה כרכיב בחוסן הלאומי, נתוני האמון הנמוכים, כמו גם המגמה המסתמנת מן המעקב אחריהם לאורך זמן, הם אות אזהרה לחוסן הלאומי של ישראל. אומנם בחלק מן המדדים, בעיקר אלו הקשורים לצבא, נרשמה עלייה מסוימת בעקבות התעצמות הלחימה בצפון, אך לא ברור עדיין אם עלייה זו משקפת שינוי מגמה של ממש, או שהיא תוצר של התחזקות הזיקה הרגשית שחש הציבור לצבא בעקבות התעצמות

הלחימה וההצלחות המבצעיות של צה"ל בלבנון. חוסר אמון מצד הציבור במוסדות המדינה, אשר אמורים להיות אמונים על שיקום המדינה מן המשבר הנוכחי, אינו מבשר טובות להצלחתו של שלב ההתאוששות הנדרשת ושיקום הנזקים הרבים, בעיקר בדרום ובצפון.

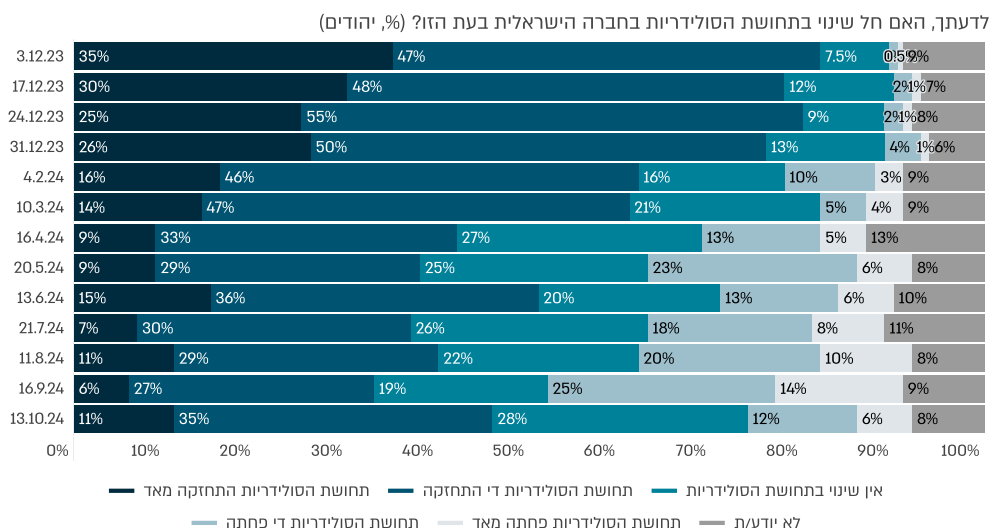
סולידריות חברתית

בראשית המלחמה סבר חלק ניכר מן הציבור היהודי כי תחושת הסולידריות בחברה הישראלית התחזקה. בסקר שנערך בין ה־30 בנובמבר ל־3 בדצמבר 2023 סברו 82 אחוזים מהנשאלים במגזר היהודי כי תחושת הסולידריות בחברה הישראלית התחזקה מאוד או די התחזקה. ואולם ככל שהמלחמה נמשכה ניכרה מגמה של כרסום בתפיסה אופטימית זו. בסקר ספטמבר 2024 סברו כך רק 33 אחוזים מן הנשאלים – ירידה של כמעט 50 אחוזים (!). על רקע התעצמות הלחימה בצפון בחודש אוקטובר 2024 חלה עלייה מסוימת בשיעור זה, שעמד על 46 אחוזים, אולם גם הוא נמוך משמעותית מן השיעורים של תחילת המלחמה (ראו תרשים 4). ירידה דומה בתחושת הסולידריות הנתפסת נרשמה במגזר הערבי. בעוד בחודש אפריל ציינו 31 אחוזים מן הנשאלים הערבים כי תחושת הסולידריות בחברה הישראלית התחזקה מאוד או די התחזקה, הרי בסקר אוקטובר עמד שיעור זה על מחצית מכך – 15.5 אחוזים בלבד.

אינדיקציות נוספות לשינויים בסולידריות החברתית בישראל ניתן למצוא בהחרפת השיח הפוליטי המקטב בסוגיות שונות, ובכלל זה סוגיות הנוגעות ללחימה ולנושא החטופים. הפילוחים הדמוגרפיים בסקרי דעת הקהל שמקיים המכון מצביעים לעיתים קרובות על שונות ניכרת בסוגיות שעל הפרק, בפילוח על בסיס אמונה דתית או עמדה פוליטית. כך למשל, באשר לשאלה "עם אילו מהמשפטים הבאים את/ה מסכים/ה יותר – ניצחון בעזה יושג רק לאחר ... – בעוד 50 אחוזים מכלל הנשאלים היהודים השיבו "החזרת כלל החטופים", בקרב נשאלים המזדהים כ"ימין" עמד שיעור זה על 31 אחוזים בלבד, ואילו בקרב נשאלים היהודים המזדהים כ"מרכז" הוא עמד על 70 אחוזים.

מנגד, בעוד 30 אחוזים מכלל הנשאלים היהודים השיבו "שליטה ביטחונית ריאלית ברצועה והחזרת התושבים ליישובי העוטף", בקרב נשאלים יהודים המזדהים כ"ימין" עמד שיעור זה על 49 אחוזים, ואילו בקרב נשאלים המזדהים כ"מרכז" הוא עמד על 14 אחוזים בלבד. פערים אלו באים לידי ביטוי גם בשאלות הנוגעות לאמון במוסדות המדינה השונים, למעט צה"ל, ולסוגיות נוספות הקשורות בלחימה, והם עשויים להוות אינדיקציה לקיטוב ולפילוג בחברה הישראלית, המעיבים על הסולידריות החברתית בקרבה.

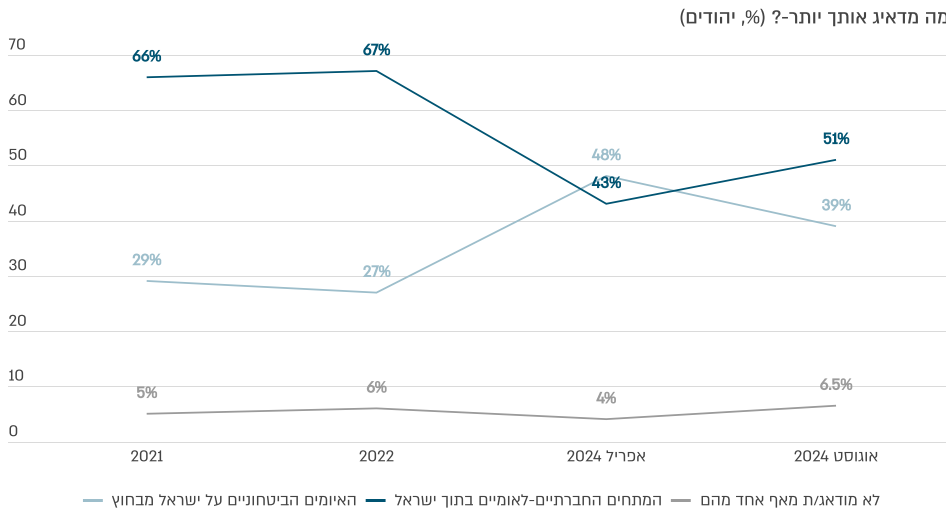
תרשים 4: לדעתך, האם חל שינוי בתחושת הסולידריות בחברה הישראלית בעת הזו? (באחוזים, יהודים בלבד) – המגמה עד סקר חרבות ברזל אוקטובר 2024

מקור: ממצאי סקר חרבות ברזל – אוקטובר 2024

עדות נוספת לקיטוב החברתי העמוק, אשר מקרין על הסולידריות החברתית, ניתן למצוא בעובדה שגם בעת מלחמה עצימה בשבע זירות שונות, בסקר שהתקיים באוגוסט 2024, יותר ממחצית הנשאלים היהודים (51 אחוזים) עדיין היו מודאגים מן המתחים החברתיים-לאומיים בישראל יותר מאשר מן האיומים הביטחוניים על ישראל מבחוץ (ראו תרשים 5).

תרשים 5: מה מדאיג אותך יותר? (באחוזים, יהודים בלבד) – המגמה האחרונה על פי סקר חרבות ברזל מאוגוסט 2024

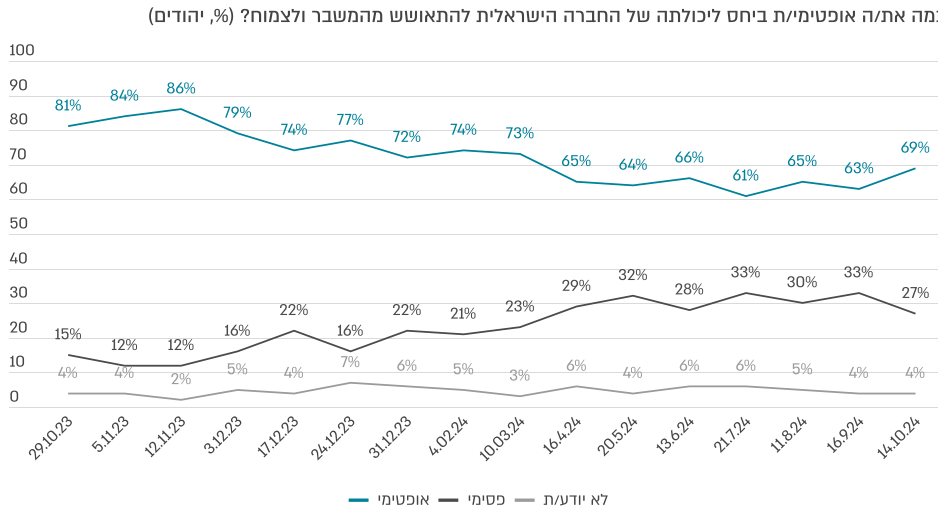

הירידה בסולידריות החברתית הנצפית והתעצמות הקיטוב החברתי, לצד החשש מהשפעותיהם, הם סממן מעכב לחוסן הלאומי הישראלי. זאת משום שבועוד הסולידריות מאפשרת לציבור להתלכד ולפעול בשיתוף פעולה למען שיקום החברה הישראלית, הקיטוב והמתחים בין המגזרים השונים בחברה הישראלית עלולים להקשות או לעכב זאת, או אף לפגוע בהצלחתו של שיתוף פעולה זה.

אופטימיות ותקווה

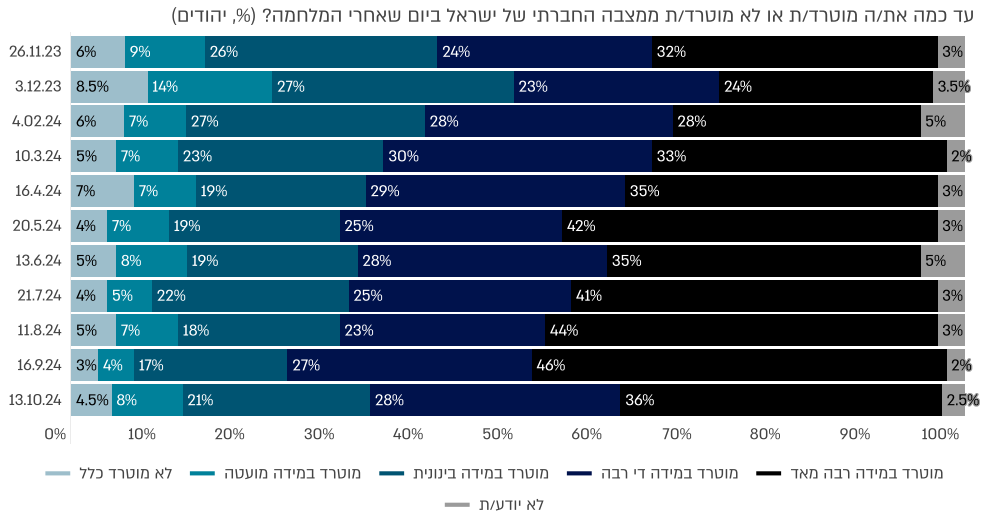
יסוד נוסף המשפיע על החוסן הלאומי נוגע למידת האופטימיות והתקווה בקרב הציבור. גם ביסוד זה נרשמות מגמות מדאיגות ככל שהמלחמה נמשכת. כך למשל, בעוד שבראשית המלחמה יותר מ־80 אחוזים מהנשאלים היהודים הגדירו את עצמם כאופטימיים באשר ליכולתה של החברה של החברה הישראלית להתאושש מהמשבר ולצמות, הרי בסקר ספטמבר 2024, טרם התעצמות הלחימה בצפון, עמד נתון זה על 63 אחוזים בלבד. בסקר אוקטובר, למרות ההצלחות הצבאיות בזירה הלבנונית, הוא עמד על 69 אחוזים בלבד (ראו תרשים 6).

תרשים 6: עד כמה אתה/אופטימי/ת ביחס ליכולתה של החברה הישראלית להתאושש מהמשבר ולצמוח? (באחוזים, יהודים בלבד) – המגמה האחרונה לפי סקר חרבות ברזל מאוקטובר 2024

לצד הירידה באופטימיות של הציבור באשר ליכולתה של החברה הישראלית להתאושש מהמשבר ולצמוח, חלה עלייה מקבילה בשיעור המשיבים שמוטרדים ממצבה החברתי של ישראל ביום שאחרי המלחמה. כך למשל, בעוד שבנובמבר 2023 השיבו 56 אחוזים מן המשיבים היהודים כי הם מוטרדים במידה רבה או די רבה ממצבה החברתי של ישראל אחרי המלחמה, בספטמבר 2024 עלה שיעור זה ל-73 אחוזים. אומנם גם בנתון זה חלה ירידה מסוימת ל-64 אחוזים באוקטובר, אחרי התעצמות הלחימה בצפון, אולם שיעור זה עודנו גבוה ולא ברור אם מגמת הירידה הזו תימשך גם בעתיד.

תרשים 7: עד כמה אתם מוטרדת/או לא מוטרדת/ממצבה החברתי של ישראל ביום שאחרי המלחמה? (באחוזים, יהודים בלבד) – לפי סקר חרבות ברזל מאוקטובר 2024

על אף העלייה הקלה שנרשמה במדדי האופטימיות והתקווה על רקע התעצמות הלחימה בצפון, המגמה הכוללת של ירידה במדדים אלו – בהשוואה לתחילת המלחמה – היא סממן מדאיג באשר לחוסן הלאומי של ישראל. אופטימיות ותקווה לשינוי הם חלק ממה שמניע אזרחים להניע וליזום תהליכי שיקום והתאוששות. כאשר מדדים אלה נמוכים הדבר עלול להשפיע לרעה על תהליכים אלו, וכפועל יוצא מכך על קצב והיקף ההתאוששות הרב-ממדית מן המשבר הנוכחי הנדרשת לישראל.

שגרה ורציפות תפקודית

מעצב נוסף של חוסן לאומי נוגע ליכולתה של המערכת המדינתית לקיים רציפות תפקודית ולשמור על שגרה במהלך אסון. יכולת זו נתפסת הן כאינדיקציה לחוסן גבוה והן כבסיס להתאוששות מהירה ולצמיחה, ועל כן כמנבאת חוסן. מטבע הדברים, קיימים פערים ניכרים בין קבוצות שונות בחברה הישראלית באשר למידת ההשפעה של המלחמה על השגרה האישית והרציפות התפקודית. בעוד שבתחילת המלחמה ונוכח עוצמת המתקפה הושפעה כמעט כלל החברה הישראלית, הרי על רקע הירידה בעצימות הלחימה בדרום ניכרה מגמה של חזרה לשגרה בקרב מרבית אזרחי המדינה, למעט אלו המושפעים ישירות מן המלחמה – המפונים מהדרום ומהצפון, משפחות הנפגעים והחטופים ומגויסי המילואים.

התעצמות הלחימה בצפון עד ההסכמה על הפסקת האש ב־26 בנובמבר 2024 הגדילה את מעגל המושפעים ישירות מן המלחמה. עם זאת ניתן להעריך כי הודות לדיפרנציאציה בהנחיות פיקוד העורף ניכר כי מרבית החברה הישראלית ממשיכה לשמור בצורה סבירה על שגרה אישית ורציפות תפקודית.

במלאת שנה למלחמה, מרבית תושבי הדרום שפנו מבתיהם כבר שבו אליהם, למעט כ־7,000 תושבים אשר קיימת מניעה ביטחונית או שיקומית לשובם. נתון זה גם משתקף במדד השגרה של בזק, הבוחן שימוש באינטרנט ביתי ביחס לעיתות שגרה, וממנו עולה כי שיעור החזרה לשגרה ביישובי הדרום גבוה, נכון לאמצע ספטמבר 2024. כך למשל נמדדו 98 אחוזי שימוש בשדרות, 92 אחוזים ביישובים המצויים במרחק ארבעה עד שבעה ק"מ מהגבול ו־90 אחוזים ביישובים במרחק של אפס עד ארבעה ק"מ מהגבול. מנגד, בצפון עדיין מפונים מבתיהם קרוב ל־70 אלף איש מתוקף החלטות ממשלה. אומנם מתקיים שיח ציבורי ותקשורתי על כך שעל רקע הפסקת האש בצפון מתקרב מועד שובם לבתיהם, אך נכון למועד כתיבת המאמר, רובם הגדול עדיין בחזקת מפונים.

במישור הכלכלי נרשמת מגמת שיפור מסוימת בדרום, בצד סממנים מדאיגים בצפון. בעוד שבנובמבר 2023 זינק שיעור האבטלה בצפון ובדרום לתשעה אחוזים (בהשוואה לשיעור אבטלה כללי של כ־6.5 אחוזים), ביולי 2024 התמתן שיעור זה והוא עומד על שישה אחוזים בצפון וחמישה אחוזים בדרום, לעומת שיעור אבטלה כלל ארצי של 2.8 אחוזים. לצד השיפור בנתוני האבטלה, הפער בשיקום בין הדרום והצפון וביניהם לבין יתר חלקי הארץ מתבטא באופן בולט בנתוני השימוש באשראי. כך למשל, העיר שדרות דמתה כבר בספטמבר 2024 לממוצע הארצי ורשמה עלייה של 11.3 אחוזים בשימוש בכרטיסי אשראי, לעומת ספטמבר אשתקד. מנגד, חיפה נפגעה מהתרחבות הירי לעברה. בעוד שעד ספטמבר 2024 היו נתוני השימוש בכרטיסי האשראי בחיפה דומים לממוצע הארצי, מאז נפתח פער וחיפה רשמה עלייה של 4.9 אחוזים בלבד בשימוש בכרטיסי אשראי, לעומת ממוצע ארצי של 14.6 אחוזים. בדומה לכך גם בנהריה נרשם פער משמעותי בשימוש בכרטיסי אשראי בספטמבר, כאשר העיר רשמה ירידה של 1.7 אחוזים, בעוד שבשאר הארץ נרשמה עלייה של קרוב ל־15 אחוזים. גם קריית שמונה מציגה נתונים מדאיגים. בהשוואה לחודשי טרום המלחמה יש בעיר צניחה ניכרת של יותר מ־70 אחוזים בשימוש בכרטיסי אשראי – נתון המצביע על שיתוק של מרבית העסקים בעיר.

לגיטימציה מול בידוד בינלאומי

רכיב נוסף שכנראה משפיע על החוסן הלאומי של מדינת ישראל הוא הלגיטימציה הבינלאומית לישראל ולמעמדה בעולם. זאת לאור העובדה שאחד מרכיבי העוצמה של מדינת ישראל טמון בחיבור שלה למערכת הבינלאומית בכלל, ולמדינות המערב בפרט. במהלך השנה האחרונה נקרא הציבור הישראלי להפגין חוסן נוכח משבר רב־ממדי: מלחמה רב־זירתית מתמשכת, משבר פנימי שזעזע את האומה מבפנים ומשבר בינלאומי שהלך והחמיר, אשר אתגר את מעמדה של ישראל בזירה העולמית.

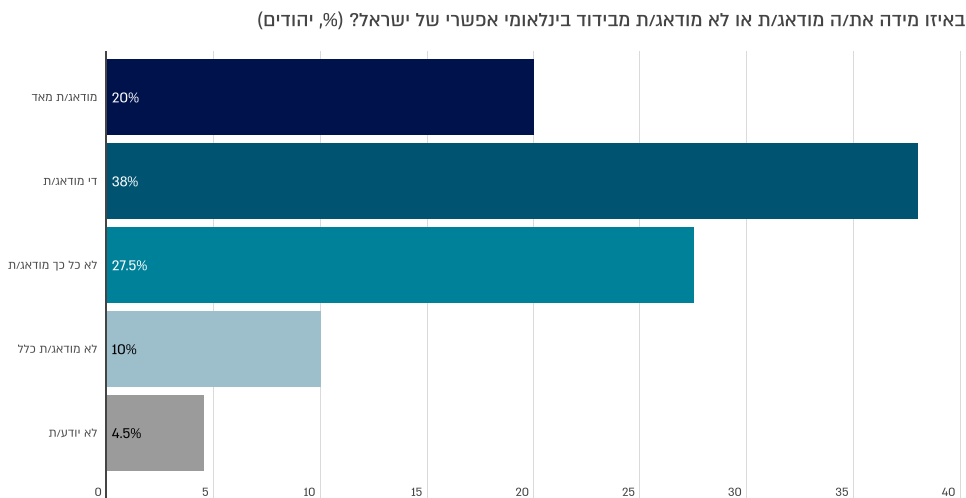
במהלך המלחמה השתנה השיח הבינלאומי סביב ישראל באופן ניכר, עם עלייה משמעותית ברטוריקה ביקורתית ולעיתים אף עוינת כלפיה. [נתוני סייברוול](#) ממחישים עלייה דרמטית בשפה וברטוריקה אנטישמית, כאשר היקף המקרים גדל בקצב גבוה בהרבה מאז פרוץ המלחמה, בהשוואה לשנתיים הקודמות יחדיו. תוך שימוש בהגדרת האנטישמיות של הברית הבינלאומית לשימור זכר השואה (IHRA) תיעדה סייברוול את השינויים הללו וחשפה מגמה מטרידה, המשקפת לא רק עוינות מוגברת כלפי ישראל אלא גם גל רחב יותר של סנטימנט אנטישמי במגוון אזורים. עוצמת מגמה זו מעידה על כך שהסנטימנט האנטי־ישראלי אינו מבודד אלא מהווה חלק מפרספקטיבה גלובלית הולכת ומתרחבת, המוחרפת על ידי המתחים הגיאופוליטיים הגוברים.

התרחבות הרטוריקה האנטישמית היא אינדיקציה אחת בלבד לשינוי במעמדה של ישראל בעולם. במהלך השנה האחרונה הצביעו פעולות דיפלומטיות על סביבה משתנה. מספר מדינות באמריקה הלטינית – בהן בוליביה, קולומביה וצ'ילה – החזירו את שגריריהן מישראל, גם עקב חששות מאיומים אנטישמיים וסנטימנט אנטי־ישראלי גובר [במדינות אלו](#). מגמות אלה מסמנות יותר מסתם עמדות פוליטיות; הן משקפות תפיסה שלפיה ישראל אולי כבר אינה רצויה בזירות בינלאומיות מסוימות, כאשר מדינות נוקטות עמדה באופן המשפיע ישירות על היחסים הדיפלומטיים ומאותתות על נכונות להתרחק מישראל. עבור הישראלים שינוי זה גם מעורר דאגה אסטרטגית ורגשית, שכן קשרים עם מדינות אלה שבעבר היו קרובים מתאפיינים כעת במתח ובמרחק.

הבידוד ההולך וגובר הזה אינו נעלם מעיניהם של אזרחי ישראל, המודעים למעמדה המורכב של המדינה בעולם. כאשר שאלנו את הציבור בסקר המכון בחודש יולי 2024 אם הוא מודאג מהבידוד הבינלאומי של ישראל, 58 אחוזים מהנשאלים היהודים (ראו תרשים 8) השיבו כי הם מודאגים מאוד או די מודאגים. תחושת הבידוד הזו התחזקה עוד יותר על ידי הצהרות ופעולות של ארגונים בינלאומיים כמו האו"ם, האיחוד האירופי ובית הדין הפלילי

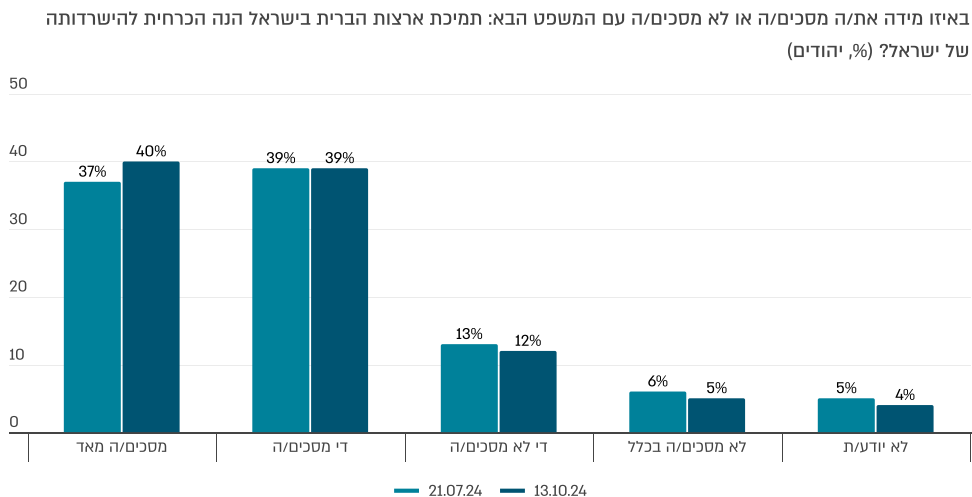
הבינלאומי (ICC), שפרסמו גינויים בדבר התנהלותה של ישראל בזמן המלחמה והגבירו את הלחץ עליה "להתיישר" עם הדרישות הבינלאומיות ולשקול מחדש את פעולותיה. לבידוד בינלאומי ולתפיסת הבידוד השפעות ניכרות על החוסן הלאומי. לבידוד עצמו עלולה להיות השפעה ניכרת, ישירה ועקיפה, על הכלכלה ועל התוכניות של חלק מאזרחי המדינה, למשל בדרך של פגיעה בסיוע בינלאומי או אפילו בהטלת סנקציות מצד גורמים בינלאומיים על גופים ואזרחים ישראלים. על כן הבידוד הבינלאומי עלול לערער את תחושת הביטחון האישי והכלכלי של חלק מאזרחי המדינה, והדבר ישפיע הן על האופטימיות של האזרחים והן על השגרה התפקודית שלהם. לצד זאת הבידוד הבינלאומי יכול להשפיע – ולו במידה מסוימת – על תפיסת "צדקת הדרך" של האזרחים לגבי המלחמה והתנהלותה, מה שעשוי להקרין על האמון והסולידריות ולערער את החוסן הלאומי. אזרחי ישראל מתמודדים בעת הנוכחית עם מציאות חדשה בכמה חזיתות: עלייה בסנטימנט האנטישמי, הגברת הבידוד הדיפלומטי והצורך להעריך מחדש את מעמדם בזירה העולמית. הסנטימנט בקרב הישראלים, המשתקף בנתונים עדכניים, הוא של חוסן המלווה בזהירות – הכרה כי בעוד שישראל הייתה תלויה מאז ומתמיד בכוחה ובכושר ההמצאה שלה, עתה עליה לנווט ברשת הולכת ומתהדקת של לחץ בינלאומי, בריתות משתנות וביקורת גוברת מצד הקהילה הבינלאומית.

תרשים 8: עד כמה אתם/מודאג/ת או לא מודאג/ת מבידוד בינלאומי אפשרי של ישראל? (באחוזים, יהודים בלבד) – לפי סקר חרבות ברזל מיוני 2024

בלב המתיחות הבינלאומית עומדים יחסיה של ישראל עם ארצות הברית – בעלת ברית היסטורית והמקור העיקרי לתמיכה צבאית וכלכלית. ארצות הברית הפגינה תמיכה ניכרת בישראל ואף העניקה לה סיוע צבאי וכלכלי משמעותי. למרות הברית האיתנה, הבחירות האחרונות לנשיאות ארצות הברית הדגישו את המורכבות והחשיבות של תלותה של ישראל בתמיכה האמריקאית, בייחוד כאשר בריתות בינלאומיות אחרות נראות יציבות פחות. סקר המכון מאוקטובר 2024 העלה כי 79 אחוזים מהנשאלים היהודים רואים בברית עם ארצות הברית מרכיב חיוני להישרדותה של ישראל ולהמשך חוסנה. תלות זו משקפת לא רק הסתמכות על סיוע כספי אלא גם צורך בגיבוי פוליטי וצבאי לנוכח אתגרים גלובליים הולכים וגוברים.

תרשים 9: באיזו מידה אתה/מסכים/ה או לא מסכים/ה עם המשפט הבא: תמיכת ארצות הברית בישראל הכרחית להישרדותה של ישראל באחוזים יהודים בלבד) – לפי סקר חרבות ברזל מאוקטובר 2024

באותו סקר השיבו מחצית מהמשיבים היהודים כי הם מרגישים שהיחסים עם ארצות הברית הידרדרו במהלך השנה האחרונה. בין שהעובדות מאשרות זאת או לא, מדובר בתופעה בולטת בהקשר של תלות הישראלית בארצות הברית, המשקפת חשש גובר מפגיעה ביחסים עם ארצות הברית, וכפועל יוצא מכך פגיעה בישראל ובחוסנה.

סיכום

העמקה בנתוני החוסן החברתי הנתפס של ישראל במלאת כשנה למלחמת חרבות ברזל מציגה תמונה מורכבת אך מדאיגה. בהיבט החיובי נרשם שיפור בחזרה לשגרה וברציפות התפקודית בקרב מרבית החברה הישראלית, למעט המושפעים הישירים מן המלחמה ונזקיה. גם רמת האמון בצבא נותרה גבוהה ברובה, אף כי נדמה כי הדבר נובע בעיקרו מזיקה רגשית לצבא כמוסד, על רקע הפערים בין נתון זה לבין הנתונים הנוגעים לאמון ברמטכ"ל ובדרג הפיקוד הבכיר. ואולם יתר מדדי החוסן מצביעים על תמונה מדאיגה מאוד, הנובעת בראש ובראשונה מרמת אמון נמוכה מאוד בממשלה ובעומד בראשה. לצד זאת גם הסולידריות החברתית ומדדי האופטימיות והתקווה מצויים במגמת שחיקה, ונדמה כי סכנת הבידוד הבינלאומי של ישראל מעיבה אף היא על החוסן הלאומי שלה. התעצמות הלחימה בצפון הובילה אומנם לעלייה מסוימת בחלק מן המדדים, אולם מוקדם לומר אם עלייה זו משקפת שינוי של ממש בתפיסות הציבור, או שזוהי עלייה זמנית הנובעת מהתעצמות הלחימה בגזרה הצפונית. בכל מקרה נדרש מענה ממשלתי הולם לצורך בחיזוק החוסן הלאומי הישראלי, לאור השפעתו המכרעת על סיכויי ההתאוששות מן המשבר הנוכחי.